

TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ ÖYKÜLERİN ÇOCUĞA GÖRELİK İLKESİ AÇISINDAN İNCELENMESİ

*Pınar ÇAKIR**

ÖZET

Ders kitapları çocuğun eğitim ve öğretim sürecinde önemli bir yere sahiptir. Türkçe ders kitaplarındaki öyküler de ders durumuna yönelik kazanımların gerçekleştirilmesinde etkili olan, çocuğun severek okuduğu edebi metinlerdir. Dolayısıyla ders kitaplarında yer alan bu metinlerin özenle seçilmiş ya da hazırlanmış olması gerekmektedir. Bu çalışmada Türkçe ders kitaplarında yer alan öyküler çocuğun gelişim özellikleri ve “çocuğa görelilik” ilkesi dikkate alınarak şu başlıklar altında incelenmiştir:

1. Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelilikler açısından taşınması gereken tasarım özellikleri: Kağıt, sayfa düzeni, ve resimlemeler.

2. Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelilikler açısından taşınması gereken içerik özellikleri: Konu, tema (izlek), karakter(ler), dil ve anlatım, ileti ve çevre.

Tasarım özellikleri bakımından yapılan inceleme sonucunda öykülerde kullanılan resimlerin metin ile ilişkili olmasına karşılık, aynı resimlerdeki nesnelere ve tiplerin çocuğun yaş grubuna uygun olmadığı, resimlerin gereğinden fazla kullanıldığı ve metnin önüne geçtiği saptanmıştır. Öykülerde, sayfa düzeni bakımından, sayfa kenarlarındaki boşluklarla okuma-izleme rahatlığı sağlanmış fakat, görsel özelliklerin fazlasıyla ön planda olması sebebiyle tasarımda sorunlar ortaya çıkmıştır. İçerik özellikleri bakımından yapılan inceleme sonucunda ise metinlerde, çocuğun dikkatini çeken ve ilgi alanına giren konulara değinilmemesi, otoriter yaklaşımın kullanıldığı dil ve anlatım yanlışlarının varlığı, metin seçiminde seviyenin, gelişim ve çocuk bakışının göz ardı edildiği, genel olarak “çocuğa görelilik” ilkesine uyulmadığı bu sebeplerle de çocuğun ders kitabına ve dile olan yaklaşımının olumsuz etkileneceği tespit edilmiştir. Sonuç olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan bazı öykülerin özensiz yaklaşımlar sebebiyle özellikle dil ve tasarım yönünden hatalı ve çocuğa görelilik ilkesine uygun olmadığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Çocuğa görelilik ilkesi, çocuk edebiyatı, öykü, ders kitabı.

* Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, El-mek: camomile_spring@hotmail.com

THE RESEARCH OF STORIES IN TURKISH COURSEBOOK IN TERMS OF THE SUITABILITY TO THE CHILD PRINCIPLE

ABSTRACT

Course books are of great importance in the education of the child. The stories in Turkish course book, which is effective in attaining the course's necessities, are the genres that children read fondly. Thus, these texts in course books should be chosen and prepared meticulously. Stories in Turkish course books are examined under two titles regarding the characteristics of child development and 'suitability to the child'.

1. *Design features, which the Stories in Turkish course books must have are: paper, page layout and illustrations.*

2. *Features which Turkish course books must have in terms of suitability to the children are: Topic, theme, character(s), language and expression, message and environment.*

In the research conducted on design features, it is ascertained that although the illustrations suitable to the texts, the objects and type castings are not suitable to the age of the children and the illustrations used excessively and overshadowed the texts. The layouts of the text enable to children to read these texts easily but the excessive used illustrations affected the readability negatively. Research conducted on content features indicated that texts deal with uninteresting topic as to children, authoritative language use effected children's perception about course books and lessons. The principle of suitability to the children is disregarded. In conclusion we can say that some of the stories in Turkish course books are not suitable to the child and incorrect as to language and design.

Key Words: Suitability to the children, children's literature, story, course book.

GİRİŞ

Bebeklikten başlayıp insan yaşamının sonuna kadar devam eden gelişim sürecinde, çocukların aileden sonra en çok vakit geçirdikleri yer okullardır. Zamanının çoğunu okulda geçiren çocuk öğretmen, öğrenci, arkadaş, ders kitabı gibi pek çok uyararla karşı karşıyadır.

Bu noktada gün geçtikçe hızla değişen ve gelişen dünyada nitelikli ve çağdaş bir eğitimin verilmesinde ders kitapları önemli bir yere sahiptir. Çünkü ders kitapları çocuğa eğitim ve öğretimde yön veren, çocukta farkındalık yaratan en önemli materyallerdendir.

İncelemede kullanılan Türkçe ders kitapları öykü, fabl, şiir, tiyatro, deneme, komedi, eleştiri gibi pek çok yazınsal türü içinde barındıran metinlerden oluşmuştur. Tüm bu metinler çocuk edebiyatı içerisinde değerlendirebileceğimiz, çocuk için yazılan metinlerdir. O halde çocuk için "çocuğa göre" yazılan bu metinlerin öğrenciye okuma sevgisi ve ilgisi kazandırmasını beklemek

yanlış olmayacaktır. Dolayısıyla çocuğun eğitim süreci içerisinde kullanılacak olan yazılı materyallerin çocuğa merkeze alan bir anlayışla ve özenle hazırlanmış olması zorunludur.

Türkçe öğretiminde temel hedef öğrencilere okuma, dinleme, konuşma, yazma ve dilbilgisi becerilerini sağlıklı bir şekilde kazandırmaktır. Bu becerilerin kazandırılabilmesi için en sık kullanılan materyallerden birisi de yine ders kitaplarıdır. Nitelikli hazırlanmış bir ders kitabı, yukarıda belirtilen kazanımları gerçekleştirmeyi sağlayacaktır. Çocuklar için yazılan metinlerin çocuğun; düş gücüne seslenen, onun tat alabileceği bir dil ve anlatımı içinde barındıran, kavrama düzeyine uygun metinler olması beklenir. Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarında yer alan bu metinlerin de “çocuğa görelik” ilkesine uygun olmak gerekmektedir.

Çocuk merkeze alınmadan yazılmış olan ders kitaplarındaki metinlerin birçoğunda da “çocuğa görelik” ile “çocuksuluk” birbirine karıştırılmıştır. Çocuksu olan metinde anlatımın kuru, yavan, sığ ve tekdüze olduğundan bahseden Dilidüzgün, bu tür metinlerde, dilin acemice ve özensiz bir şekilde kullanıldığını ayrıca bu metinlerin edebi değerinin olmadığını belirtir. (Dilidüzgün 2000, 261).

Özdemir’e göre “çocuğa görelik” ilkesi, çocuğun ilgi ve beklentilerini, gereksinimlerini, dil evrenini göz önünde tutmayı, hazırlanacak okuma metnini bunlarla örtüştürmeyi zorunlu kılar. (Özdemir, 1983, 28). Çocuksuluğu ise tam tersine dilin acemice kullanımı ve ilkellik olarak görür. Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin bu ilke doğrultusunda değerlendirilebilmesi için, öncelikle çocuğa göreliği oluşturan temel unsurların bilinmesi gerekir. Çocuğun çeşitli evrelerdeki tüm gelişim özellikleri, yaş özellikleri, toplumsal ve sosyal etmenler, çocuğun yaşadığı coğrafyanın özellikleri, çocuğun beğeni düzeyi ve seviyesine uygunluk gibi farklılıklar bu ilkenin temel aldığı özelliklerdir.

“Çocuğa göre deyince, çocuklar için yapılacak edebiyatın çocuğun büyüme ve gelişme çağlarına, psikolojisine, sözcük ve kavram ilgisine, algılama dünyasına uygun bir duyarlılık anlaşılmalıdır.”(Şirin 1998, 19). Sever ise, sanatçının eğer çocuğa göre eser oluşturmak istiyorsa çocuk gerçekliğine inanmasını ve bunu bir sorumluluk olarak hissetmesi gerektiğini söyler. (Sever 2003, 22). Sanatçının *kendisini anlatması, anlatılacak olanı bulması ve bunu nasıl anlatacağını belirlemesi* çocuk gerçekliğine dayalıdır. İçinde bulunduğu toplumun kendine has dinamiklerini hem basit hem de düşünsel anlamda yansıtabilen metinler “çocuğa göredir”.

Gülyüz de “çocuğa göre” olan bir öyküde bulunması gereken özellikleri şu şekilde sıralamıştır. (Gülyüz 2003, 261) :

- Öyküler, çocukların gelişim seviyesine, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun olmalıdır.
- İçeriksel örüntü uygun olmalı, ders vermemeli, çocuk doğruyu kendisi bulmalıdır.
- Sözcük ve kavram ilgisi düzeyinde dilsel açıdan yeterli, anlaşılabilir, çocuğun dil evrenini geliştirebilecek düzeyde olmalıdır.
- Çocuğun hislerine, çocuk gerçekliğine, çocuksu duyarlılıklara uygun olmalıdır.
- Resimleme, renk ahengi ve yumuşaklığı ile estetik bilinci geliştirebilecek,
- Bilinçaltına gönderdiği mesajlarla okuma isteği uyandıracak nitelikte olmalıdır.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın amacı, 2007- 2008 eğitim-öğretim yılında, 6. 7. ve 8. sınıflarda, Samsun il merkezindeki okullarda kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin “çocuğa görelik” ilkesine uygun olup olmadığını belirlemektir. Bu amaçla 6. 7. 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarından 10 öykü aşağıda yer alan sorular etrafında incelenmiştir.

1.Türkçe ders kitaplarındaki öyküler taşıması gereken “tasarım özellikleri” bakımından çocuğa görelik ilkesine uygun yapılandırılmış mıdır?

2.Türkçe ders kitaplarındaki öyküler taşıması gereken “içerik özellikleri” bakımından çocuğa görelik ilkesine uygun yapılandırılmış mıdır?

İncelemede kullanılan Türkçe ders kitaplarındaki öyküler “betimsel çözümleme tekniği”, Sedat Sever’ in belirlemiş olduğu “çocuk kitaplarında bulunması gereken özellikler ve “çocuğa görelik” ilkesi dikkate alınarak çözümlenmiştir. 6. 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki 10 öykü “çocuğa görelik” ilkesi dikkate alınarak şu başlıklar altında incelenmiştir:

1. Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelikler açısından taşıması gereken tasarım özellikleri: Kağıt, sayfa düzeni, ve resimlemeler

Çocuğun gelişim özellikleri dikkate alındığında görsel niteliklerin, çocuğun düşünce dünyasında etkili olduğu görülür. Özellikle de sürekli değişken bir özellik gösteren ikinci kademedeki çocukların öncelikle okumaya olan ilgisini arttırabilmek için, Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin biçim/ tasarım açısından çocuğun gelişim seviyesine uygun ve dikkatini çekecek nitelikte olması gerekir. Öykülerde kullanılan metnin dili ne kadar önemli ise, öykünün yer aldığı ders kitabının sayfa düzeni, yazı puntosu, resimleme ve görsel tasarımı da o derece önemlidir. Ders kitaplarında kullanılan kağıtlar çocuğun okumaya ilgisini arttırabilen, kolay yıpranmayan, resimleri ve renkleri düzgün bir şekilde yansıtan özellikte olmalıdır. Sayfa düzeni, öykülerin kitaba nasıl yerleştirildiği estetik açıdan olduğu kadar, çocukların ders kitabına ve okumaya yönelik tutumunu, olumlu ya da olumsuz yönde değiştirmesi açısından önemlidir. Sever’e göre (2007: 45), kitabın sayfasında yer alan tüm öğeler (resim, fotoğraf, yazı, rakam) arasındaki uyum ile sayfa kenarlarındaki izleme-okuma rahatlığı sağlayan boşlukların yarattığı bütünlük, sayfa düzeninin estetik niteliğini belirler. Bu sebeple ‘çocuğa görelik’ ilkesine göre ders kitaplarındaki öyküler şu sayfa düzeni içinde verilmelidir:

Harfler 10 punto büyüklüğünde kullanılmalıdır. (A, B, C, d, e...gibi)

Öykülerde kullanılan resimler sayfa bütünlüğü içinde olmalı, yazının önüne geçmemeli, konuyla birebir ilişkili olmalıdır.

Yazı ve resimler hem görsel olarak hem de içerik açısından birbirini tamamlar nitelikte olmalıdır.

Özer’e göre “İşte bu noktada resimler, çocukları anlatılanlar üzerinde düşündürecek, onların yaratıcı güdülerini devindirecek, onları meraklandırarak ve heyecanlandırarak, duyma ve duyumsama yetilerini uyaracak görsel uyarılar olarak hazırlanmalıdır.” (Özer 2007, 430). Okul öncesi çağından ilköğretim çağına geçen çocuklar da metinle birlikte sunulan resimler yerini giderek yazıya bırakır. Sever’e göre “10 yaşın üzerindeki çocuklara yönelik bir kitabın dörtte birinin resim, dörtte üçünün de yazı olması gerekir. İlköğretim 6. Sınıftaki öğrenciye verilecek bir kitapta; resmin yerini yazıya bırakması uygun olur.” (Sever 1995, 14). Ayrıca 12 yaş ve üzeri çocuklarda gelişim, perspektif ve gerçeklik olgusunun üst düzeyde olması, ders kitaplarının içerik ve konu açısından ağırlaşması, bilimsel ciddiyetin artması gibi etmenler, renkleri de dolaylı etkilemektedir.” (A. Kaptan ve S. Kaptan 2006, 163). Ders kitaplarındaki resimler seçilirken dikkat edilmesi gereken diğer bir husus, konular resimlenirken coğrafi yapı, mimari, mekân seçimleri,

Turkish Studies

insan tiplerini, kıyafetler vb. öğrencilerin ulusal kültür yapısından seçilmelidir.” (A. Kaptan ve S. Kaptan 2006, 167). 12 yaş ve üzeri çocuğun ders kitaplarında kullanılan resimlemelerde, kompozisyonun kapalı olması daha uygundur.

Sayfa kenarlarında çocuğun okuma ilgisini canlı tutacak okuma-izleme rahatlığı sağlayacak ve estetik bütünlük oluşturacak boşluklar bırakılmış olmalıdır.

2. Türkçe ders kitaplarındaki öyküler taşıması gereken “içerik özellikleri” bakımından çocuğa görelik ilkesine uygun yapılandırılmış mıdır?

Çocukların görsel algılarının gelişmesinde tasarım özellikleri etkili iken, çocuğun yaşama, insana ve dile ilişkin duyarlılık kazanmasında da içerik özellikleri etkilidir. İçerik özellikleri dil ve anlatım, karakterler, konu, tema (izlek), ileti ve çevredir. Tüm bu başlıklar çocuk edebiyatı metinlerini yapılandıran 6 temel öğedir. Bu 6 temel öğe Sever’e göre çocuk kitaplarının taşıması gereken içerik özellikleri olarak ele alınmıştır. (Sever 2007, 47). Çocuğa göre olan bir öyküde konu, tema (izlek), çocuğun gelişimine ve anlam evrenine uygun olmalıdır. İleti, çocuğun düşünmesine, düş kurmasına olanak sağlamalı; çevre, çocuğun yaşadığı toplumu ve kültürü yansıtmalı, karakterler de, çocuğun farklı gelişim alanlarına olumlu yönde katkı sağlayacak özellikte geliştirilmelidir.

Çocuğa göre olan bir eserde metnin konusunun inandırıcı ve çocuğun kavram düzeyine uygun olması gerekmektedir. Metinler çocuğun ilgisini çekebilecek nitelikte olmalı, onların yaş, cinsiyet, gelişim özellikleri dikkate alınarak seçilmelidir. Ayrıca ele alınan konu güne dönük olarak çocuğun kendisi ve çevresi ile bağ kurabileceği özellikte olmalı ve tarafsız bir şekilde işlenmelidir.

Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin ‘çocuğa görelikler’ ilkesine göre incelenirken konu ile tema birbirinin devamı niteliğinde olmalıdır. Tema/izlek; açık, anlaşılır olmalı, insana özgü duygu durumlarını çocuğa göre ifade edebilmeli ve çocuğun dünyasını yeniden kuracak özellikte olması gerekmektedir. Ders kitabına alınan öyküler, çocuğun üzerinde yani duygu ve düşünce dünyasında uyandırdığı etkiler, temalar/izlekler, doğru şekilde verilebildiği ölçüde faydalıdır ve çocuğa göredir.

Öykülerde geliştirilen karakter(ler)/ kişi(ler), öyküdeki kahramanın düşünce, davranış ve hareketleri çocuğa model oluşturur. Çocuğa görelik ilkesine göre öykülerde geliştirilen karakter(ler)/ kişi(ler), çocukların yaş ve gelişim farklılıklarına paralel olarak, insan gerçekliğini sezdirenen özellikler taşımalıdır. Ayrıca bu karakterler iyi geliştirilmiş, devingen ve okumaya ilgiyi arttıracak nitelikte olmalıdır.

Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde mevcut olan dil, öğrencinin anadili eğitiminin ilerlemesinde ve gelişmesinde önemli bir etkidir. Dolayısıyla belli bir yaşta öğrenilip bitirilen bir bilgi ve beceri alanı değildir. Bu bilgi ve beceri alanı, zihin gelişimi ile birlikte, ailede, okulda, sosyal çevrede ve öğrendiği bilgilerden gelen sözcük ve terimlerle artar. Çocuklar, yazınsal metinleri okurken iletiyi yeniden kurar ve oluştururlar. Bu oluşturma eyleminde yazarın kullandığı dil özellikleri metnin niteliğini belirler. Yazar, öyküde sıradan bir dil kullanmamalı, onu zengin çağrışım ve imgelerle yeniden üretmelidir. Sıradan dil ‘kullanmalık dil’ dir ve iletişime yöneliktir. “Romanda ve diğer edebi türlerde ise estete edilmiş, çağrışım değerleriyle donanmış, imgelerle yüklü bir üst dil olan ‘kurmaca dil’ kullanılır.”(Çetin 2003, 275). Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin dili, öğrencinin gelişim özelliklerine uygun olduğu ve dili kullanma becerisini geliştirebilecek fırsatlar sunabildiği ölçüde başarılı olacaktır.

Çocuğa yönelik olan öykülerde öğrencinin iletiye ulaşabilmesi için metnin dilsel düzenlenişi de ‘çocuğa göre’ olmalıdır. İleti, yazınsal metinlerde bir bilgiyi öğretmekten çok hayata

ve insana ait duyarlılıklar kazandırmak, çocuğun düş ve anlam evrenini genişletmek gibi amaçlara hizmet etmelidir.

Çocuğa göre olan öykülerde ‘çevre’ olayın ya da olayların sunulmasında, gelişmesinde, karakter gelişiminde yönlendirici ve belirleyici bir etkiye sahiptir. “Özellikle, çocuk edebiyatında, kahramanın/kahramanların çevresiyle/ dış etmenlerle yaşadıkları etkileşim, çocuk okurlar için de önemli birer yaşantı kaynağıdır.”(Sever 2007, 51). Bu bağlamda Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde çevrenin karaktere ve olaylara nasıl yön verdiği ‘çocuğa görelik’ ilkesine uygun bir şekilde işlenmelidir.

Bulgular ve Yorumlar

6. , 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelik ilkesine uygun olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan bu incelemede, çocuğun gelişimi, ilgi ve ihtiyaçları, eğitsellik, çocuk bakışı gibi kavramlar gözetilmiş, elde edilen bulgular doğrultusunda şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Tasarım Özellikleri Açısından 6. Sınıf Türkçe Ders Kitapları

6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öykülerde yazı puntosunun çocuğa görelik ilkesine uygun olmadığı tespit edilmiştir. Bu yaş grubunda yazı puntosunun 12 punto değil, 10 punto olması gerekmektedir. Ancak bu oran ilk gençlik çağına yeni adım atmış olan çocuğa göre değerlendirilmiştir. Dolayısıyla geçiş döneminde ve gelişmekte olan çocuk için yazı puntosunun 12 olması olumlu karşılanabilir.

Ders kitaplarındaki öykülerde kullanılan resimler, renkler ve yazılar kolay izlenebilir niteliktedir. 6. sınıf kitabında yer alan “Geleceğin Dünyası” adlı öyküde resimler metin ile ilişkili olmasına karşılık, aynı resimlerdeki nesnelere ve tiplerin çocuğun yaş grubuna uygun olmadığı saptanmıştır. Öyküler sayfa düzeni bakımından, sayfa kenarlarındaki boşluklarla okuma-izleme rahatlığı sağlamaktadır. Öykülerde görsel özelliklerin fazlasıyla ön planda olması ise sayfa yapısını olumsuz etkilemiştir.

Tasarım Özellikleri Açısından 7. Sınıf Türkçe Ders Kitapları

7. sınıf ders kitabında yer alan “*Karada Yüzen Donanma*” ve “*Son Kuşlar*” adlı iki öykünün yazı puntosu olması gerektiği gibi 10 punto ile değil, 12 punto ile yazılmıştır. Dolayısıyla öykülerdeki yazı puntosu çocuğa görelik ilkesine uygun değildir. Aynı şekilde öykülerdeki resimlerin, metin ile ilişkisinin uyum içinde olmadığı görülmüştür. 7. sınıf ders kitabında yer alan “*Karada Yüzen Donanma*” adlı öyküde ise resimler, çocuğun sanat eğitimine katkı sağlamaktan uzak, perspektif kurallarının ihlal edildiği, gerçekçilikten uzak resimlerdir. Fatih Sultan Mehmet, İstanbul’u yirmili yaşlarında fethettiği halde bahsi geçen metinde ellili yaşlarda resmedilmiştir. Öykülerde sayfa bütünlüğünün çocuğa görelik ilkesine uygun olmadığı saptanmıştır. Kullanılan yazı puntosunun çocuğa görelik ilkesine uygun olmaması, resimlerin metinden kopuk ve fazla olması, izleme okuma rahatlığını sağlayan boşlukların yetersiz olması gibi özellikler sebebiyle 7. Sınıf Türkçe ders kitapları istenilen seviyede değildir.

Tasarım Özellikleri Açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitapları

8. sınıf ders kitabındaki öykülerde kullanılan yazı puntosu çocuğa görelik ilkesine uygundur. Ancak öykülerdeki resimlerin metin içinde az kullanılmasına karşılık konudan uzak olması bu ilkeyi olumsuz etkilemiştir. Özellikle “*Burası Türkiye*”, “*Otobüs Şoförü*” ve “*Tamir Edilemez Hata*” adlı öykülerde resimler metinden kopuk ve gerçekçilikten uzaktır. Çocuğa göre

olmayan bu resimlemeler, öğrencinin hem derse hem de ders kitabına olan ilgisini azaltacaktır. Ayrıca 8. sınıf seviyesindeki bir ders kitabında resimlemeye gerek yoktur. Eğer resim kullanılacaksa da, bu resimlerin çocuk gerçekliğine uygun olması ve alanında uzman kişiler tarafından kurgulanması gerekir. Aynı şekilde sayfa kenarlarında izleme-okuma rahatlığını sağlayan boşlukların yetersiz olması, çocuğa görelik ilkesi açısından öykülerin tasarım özelliğini olumsuz etkilemiştir.

İçerik Özellikleri Açısından 6. Sınıf Türkçe Ders Kitapları

6. sınıf Türkçe ders kitabındaki öyküler çocuğa görelik ilkesi dikkate alınarak konu, tema, ileti ve çevre açısından değerlendirildiğinde olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Öykülerde işlenen konular dil ve vatan sevgisi, teknoloji, çevre bilinci ile ilgilidir. Tüm bu konular MEB'in belirlediği taslak çerçevesinde işlenen konulardır. 11-14 yaş arasındaki çocukların ulusal kimliklerinin farkına varabilmeleri açısından tarihi bir olay konu olarak işlenmiştir. "Eskici" adlı öyküde dil ve vatan sevgisi üzerinde durulmuştur. "Artık ana dili büsbütün iştirilmez olmuştu. Hasan köşeye büzüldü; bir şeyler soran olsa da susuyordu, yanakları pençe pençe, al al olarak susuyordu. Portakal bahçelerine dalmış, göğsünde bir katılık, gırtlığında lokmasını yutamamış gibi sert bir düğüm, daima susuyordu."(Kapulu ve Okuyucu 2007, 17).

"Son Kuşlar" adlı öyküde de doğa ve hayvan sevgisi telkin edilmeye çalışılmıştır. "Dünya değişiyor dostlarım. Günün birinde gökyüzünde, güz mevsiminde artık esmer lekeler göremeyeceksiniz. Günün birinde yol kenarlarında, toprak anamızın koyu yeşil saçlarını da göremeyeceksiniz. Bizim için değil ama çocuklar, sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi."(Altan ve Arhan 2007,75). Böylece çocukların insani yönlerine seslenen, kimlik kazanımlarını gerçekleştiren, çocuğu kendisine, çevresine ve dünyaya karşı duyarlı kılacak konular ve değerler üzerinde durulmuştur. Çocuğun kişisel ve sosyal gelişimine katkı sağlayan bu konular "çocuğa görelik" özelliğine sahiptir. Öte yandan(11- 14 yaş grubundaki çocuklar macera, hobiler, aile hayatı, ilgi ve beğenilere yönelik konulardan da hoşlanırlar. Bu konulara değinilmemiştir. Güncel hayatı yansıması, çocuğun ilgisini çekmesi, çocukta okuma isteği uyandırması bakımından bu konulara da yer veren öykülerin ders kitaplarında yer alması çocuğun yararına olabilir.

Öykülerde işlenen temalar özlem, bilim ve teknoloji, okuma kültürü, doğa ve evrendir. Öykülerde işlenen temalar açık, anlaşılır ve çocuğun gelişim seviyesine uygundur, insana özgü duygu durumlarını, milli ve kültürel değerleri, çevre bilincini açıklamaya müsait çocuğa göre temalardır.

Öykülerde öğrencinin iletiye ulaşabilmesi için gerekli olan dilsel düzenleniş çocuğa göredir. Anti-otoriter bir yaklaşımla ele alınan öykünün iletisinin kavratılmasında, yazınsal kurgu içine yerleştirilen ipuçları da çocuğa göredir. Ancak "Süpermen İstanbul'a Düştü" adlı öyküde ileti sezdirilmeye çalışılırken, iletiden daha çok toplumsal yapının mizahi bir şekilde eleştirisi ön plana çıkmıştır. Bu da iletinin önüne geçmiştir.

6.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde dil ve anlatım açısından "Eskici" ve "Geleceğin Dünyası" adlı öykülerde geçen *vardiya, kampana, entari, fes, mukavva, tomar, kırçıl, peltek, cehennem, bucak, biteviye, çiriş çanağı elektronik, nanoteknoloji, mikroskobik, üç boyutlu holografik görüntü, ruh emici, genetik, kod, stok, uzay, biyometrik okuyucu, roket uçak, e-gazete* gibi sözcükler dışında, diğer öykülerde günlük kullanımdan düşmüş ya da çocuğun söz dağarcığına uygun olmayan kelimelere ve sözcük guruplarına rastlanmamıştır. Günlük konuşma dili ile yazılan "Eskici", "Son Kuşlar" ve "Süpermen İstanbul'a Düştü" adlı üç öykü Türkçenin zenginliklerini ve inceliklerini yansıması açısından dikkati çeken olumlu metinlerdir. "Hayırlı bir iş yaptıklarına

herkesi inandırmış olanların uydurma neşesiyle fakat gönülleri isli, evlerine döndüler.” (Kapulu ve Okuyucu 2007, 16). Çocuk, metinlerde kullanılan deyim ve benzetmelerle dilin inceliklerini kavramıştır. “Geleceğin Dünyası” adlı öyküde kullanılan dil ve anlatım ise kurmaca değil, kullanmalıdır. Öykünün dili çocuğa Türkçenin inceliklerini ve güzelliklerini duyumsatacak şekilde oluşturulmamıştır. Öykü bu yönüyle dil ve anlatım açısından çocuğa göre değildir.

Türkçe ders kitaplarındaki öykülerde işlenen karakterler, insan ve yaşam gerçekliğini sezdirenen bir anlayışla geliştirilmiştir. Özellikle “Eskici” adlı öyküdeki Eskici ve Hasan karakterleri, çocuğa ulusal ve kültürel değerlerin kavratılmasında etkili olabilecek olumlu karakterlerdir. “Geleceğin Dünyası” adlı öyküde ise karakter yoktur. Kişiler konuyu anlatmada araç olarak kullanılmıştır.

İçerik Özellikleri Açısından 7. Sınıf Türkçe Ders Kitapları

7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öykülerin konu, tema, ileti, karakterler ve çevre açısından büyük oranda çocuğa görelilik ilkesine uygun olduğu tespit edilmiştir. “Karada Yüzen Donanma” ve “Son Kuşlar” adlı iki öyküde de konu, tema ve iletiler çocuğun anlam evrenine uygundur. Ancak “Karada Yüzen Donanma” adlı öyküde iletiler metnin içine sindirilmesine karşılık, otoriter bir yaklaşımın kurguda sezinlenmesi çocuğa görelilik ilkesini zedelemiştir. Dil ve anlatım açısından özellikle “Son Kuşlar” adlı öykü dilin incelikli kullanımı açısından çocuğa göreli değildir. Çağrışım değerleri olan, betimlemelerle zenginleştirilen metin, çocuğun doğasına uygun bir kurgu içinde verilmiştir. Ancak metinlerde yazım ve noktalama yanlışlarına sıkça rastlanmıştır. Gereksiz sözcük kullanımı, seviyeye uygun olmayan cümlelerin kullanılışı, özne- yüklem uyumsuzluğu, sıralama yanlışlığı gibi sorunlar anlatımda açıklığı ve akıcılığı bozmuştur. Dizgiden kaynaklanan hataların da görülmesi, dil ve anlatımı kusurlu kılmış, metinleri çocuğa görelilik ilkesinden uzaklaştırmıştır.

İçerik Özellikleri Açısından 8. Sınıf Türkçe Ders Kitapları

8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki öyküler de konu, tema, ileti ve çevre açısından çocuğa görelilik ilkesine uygundur. Öykülerde işlenen konular arkadaşlık, sosyal ilişkiler, vefa, dürüstlük, çalışkanlık gibi konulardır. Temalar ise milli kültür, kişisel gelişim, duygular ve hayallerdir. Tüm bu konu ve temalar çocuğun anlam evrenine ve gelişimine uygundur.

“Tamir Edilemez Hata”, “Uzun Kavak” ve “Otobüs Şoförü” adlı öykülerdeki karakterler ise sıradan ve zayıftırlar. “Tamir Edilemez Hata” adlı öyküdeki “Öyleydi evet, öyle tatlı hayaller kurardım. Ama hayat, tatlı hayallerle değil, acı gerçeklerle dolu...Bir astsubayla evlendim. Ama vefasız çıktı, beni yüzüstü bıraktı. Ardından çocuğum öldü. Kısacası şansım kötü gitti, tek başıma bir şey başaramadım.” (Köktürk ve Gül 2007, 102). Mücadeleden yoksun, hakkını arayamayan, önyargılı ve kaderci tiplerin çocukların yaş ve yaşam gerçekliğine koşut olarak geliştirilememiştir. Sadece “Burası Türkiye” adlı öyküdeki Mehmet Usta karakteri, çocuğun dikkatini çekebilecek özelliktedir. Bu karakter çocuğa davranış kazandırmada etkili olmuştur. “Aslında bizden bir farkları yok...Onların da iki bacakları, iki kolları, bir kafaları var...Fakat iş disiplinine gelince, işte orası başka...Disiplin denilen şey orada var. Orası Almanya. Burada ise yok. Neden yoktur? İşin orasına aklım ermez.”(Köktürk ve Gül 2007, 15). Bu öyküde iyi ve kötü hayat durumları bir arada verilmiş, çocuğun eleştirel bir bakış açısı kazanması sağlanmıştır. Bu öyküde çocuğun birçok özelliği ile yakından tanıdığı karakterlerin, birtakım olaylar sonucunda geçirdiği değişime tanık olması, çocuğun değişimine olumlu yönde katkı sağlayacaktır.

“*Burası Türkiye*” ve “*Uzun Kavak*” adlı iki öyküde kullanılan dil ve anlatım çocuğa Türkçenin anlatım gücünü sezdirecek özelliktedir. “*Otobüs Şoförü*” ve “*Tamir Edilemez Hata*” adlı iki öyküde kullanılan dil ve anlatım ise bu özelliklerden yoksundur.

Tüm bu tespitler ve yapılan araştırmaların sonucunda, Türkçe ders kitaplarında yer alan öykülerde çocuğa görelilik ilkesinin tam anlamıyla uygulanmadığı görülmüştür. Metinlerde çocuğun dikkatini çeken ve ilgi alanına giren konulara değinilmemesi, otoriter yaklaşımın kullanılması, dil ve anlatım yanlışları, resimlerin gereğinden fazla kullanılması ve metnin önüne geçmesi, metin seçiminde seviyenin, gelişim ve çocuk bakışının göz ardı edilmesi çocuğun ders kitabına ve dile olan yaklaşımını olumsuz etkilemiş, sonrasında da “çocuğa görelilik” ilkesini zedelemiştir. Sonuç olarak Türkçe ders kitaplarında yer alan bazı öykülerin özensiz yaklaşımlar sebebiyle özellikle dil ve tasarım yönünden hatalı ve çocuğa görelilik ilkesine uygun olmadığı söylenebilir. Bu özensiz tutum Türkiye’de çocuğa, çocukluğa, dil ve edebiyata, sanat ve estetik eğitimine verilmeyen değerin bir sonucu olarak görülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada 6. ,7. ve 8. , sınıf Türkçe Ders kitaplarındaki öykülerin çocuğa görelilikler açısından taşınması gereken özellikler incelenmiştir. Ortaya çıkan sonuçlardan yola çıkarak şu önerilerde bulunulabilir:

Öncelikle çocuğun sıkça karşılaştığı, eğitim ve öğretimde en sık kullanılan materyal olan ders kitapları hazırlanırken daha titiz davranılmalıdır. Biçim ve içerik olarak kapak düzeninden, resimlemeye ve sayfa düzenine kadar her ayrıntıya özen gösterilmeli, çocuk bakışı mutlaka dikkate alınmalıdır. Ayrıca ders kitabı hazırlayan kişi ya da komisyonların da gerekli donanım ve hassasiyete sahip olması gerekmektedir. Türkçe ders kitabına seçilecek öykülerde, çocuğun beğenisine, ilgisine, hobilerine seslenen, güncel konuların işlendiği, etkileyici ve popüler konular tercih edilmelidir. Ders kitaplarında yer alan karakter(ler) ise sıradan değil çocuğa model olabilecek, daha güçlü ve geliştirilebilir karakterlerden seçilmelidir. Ayrıca öykülerin sınıflara göre dağılımı yapılırken, çocuğun gelişimi ve çocuğa görelilik ilkesi dikkate alınmalıdır. Çocuğun seviyesine ve çocuğa göre uygun olmayan öyküler ders kitabına alınmamalıdır.

Dil ve anlatım açısından kusurlu metinlerin çocuğa sunulması, dil yanlışlarının benimsenmesine neden olacağından metinlerin daha dikkatli oluşturulması gerekir. Ayrıca baskı ve dizgi hataları dikkatlice incelenmeli, metinler tam olarak Türkçenin gramer yapısına uygun hale getirilmeden okullarda eğitim-öğretim materyali olarak kullanılmamalıdır.

Ders kitaplarında kullanılan öykülerin tema (izlek), ileti ve çevre sunumu; ulusal, sosyal, kültürel ve evrensel değerleri yansıtmalı, çocuğun evrenine uygun olmalıdır. Ayrıca çocuk edebiyatı alanında daha çok eser verilmeli, bu eserlerin kalitesini ve niteliğini artırması bakımından çocuk edebiyatı alanında akademisyenler ve eleştirmenler yetiştirmelidir. Böylece türün en güzel örnekleri seçilerek ders kitaplarında, kütüphanelerde ve kitapçılarda çocuklara sunulabilecektir.

Bu önerilerden sonra asıl sorgulanması gereken “çocuğa görelilik” ilkesinin “hangi çocuğa göre” olduğudur. Türkiye gibi gelişmekte olan ve kültür çeşitliliği bulunan, maddi açıdan farklı statüde yaşayan insanların bulunduğu bir toplumda ortak bir ilkeden söz etmek, gerçekleri göz ardı etmektir. Çocuk için yazılan kitapları, metinleri eleştirmeden önce bu kaynaklara kaç çocuk ulaşabiliyor sorusunun cevabı verilmeli daha sonra da bu eserlerin “çocuğa görelilik” ilkesine uygun olup olmadığı tartışılmalıdır. Burada önemli olan öncelikle eğitimde fırsat eşitliği sağlanması,

çocuğa değer verilmesi zorunluluğudur. Yani doğu-batı, zengin-fakir ayrımı yapmaksızın çocukların ortak bir paydada buluşturulmasıdır. Aksi takdirde eğitim ve öğretimde temel ilkelere biri olan “çocuğa görelilik” ilkesi küçük bir azınlığın ilkesi olacaktır.

KAYNAKÇA

- ALTAN, Abdulkadir- Serdar, Arhan, **İlköğretim 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı**. Ankara: Özgün Matbaacılık, (2007).
- ÇAKIR, Pınar, 6. 7. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Öykülerin Çocuğa Görelilikler Açısından İncelenmesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun.
- ÇETİN, Nurullah, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Öncü Basımevi, Ankara, 2003 .
- DİLİDÜZGÜN, Selahattin, Çocuk Kitaplarında Yazınsal Nitelik, **I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu**. (Sorunlar ve Çözüm Yolları) Yayına Hazırlayan: Sedat Sever, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2000, s. 159-165.
- GÜLERYÜZ, Hasan, **Yaratıcı Çocuk Edebiyatı**, PegemA Yayıncılık, Ankara, 2003.
- KAPTAN Ata Yakup- Kaptan, Serpil Güvendi, Ders Kitaplarında Görsel Düzen, **Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi**, Pegem A Yayıncılık, Ankara, 2006.
- KAPULU, Ahmet – Okuyucu, Süheyla, **İlköğretim 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı**. “Ankara: Koza Yayın Dağıtım, 2007.
- KÖKTÜRK, Muhsin- Gül, Metin. **İlköğretim 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı**. Ankara: Yıldırım Yayınları, (2007).
- ÖZDEMİR, Emin, Anadili Olarak Türkçe Öğretimi, **Türk Dili Dergisi Dil Öğretimi Özel Sayısı**, 1983, S.379-380, s.28.
- ÖZER, Ayhan, Çocuk Kitaplarındaki Resimlerin Çocuğa Göreliliği, **II. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu**. (Sorunlar ve Çözüm Yolları) Yayına Hazırlayan: Sedat Sever. Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2007.
- SEVER, Sedat, **Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Yapısal ve Eğitsel Özellikler**, Abece Eğitim ve Ekin ve Sanat Dergisi, Ankara, 1995, Sayı107, s.14-15.
- SEVER, Sedat, **Çocuk ve Edebiyat**, Kök Yayıncılık, Ankara, 2003.
- SEVER, Sedat, **İlköğretimde Çocuk Edebiyatı**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2007.
- ŞİRİN, Mustafa Ruhi, **Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış**, Kök Yayıncılık, Ankara, 2007.